

O'zbek adabiyotida ayollarning ro'li

Dilnoza Ulug'bek qizi Baratova

dilnozabaratova277@gmail.com

Samarqand davlat universiteti Kattaqo'rg'on filiali

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'zbek adabiyotida ayol obrazlari va ularning ijtimoiy-madaniy hayotdagi o'rni tahlil etiladi. Ayollar adabiyotimizda faqat badiiy qahramon sifatida emas, balki ijodkor sifatida ham muhim o'rin tutgani ko'rsatib beriladi. Annotatsiyada jadid davri ayol obrazlaridan tortib, zamonaviy o'zbek ayol ijodkorlarining adabiy jarayondagi faolligigacha bo'lgan davrlar qamrab olingan. Shuningdek, ayol qahramonlarning erkinlik, ma'rifat, mehr va sabr timsoli sifatidagi o'rni misollar asosida ochib beriladi. Maqola o'zbek adabiyotida gender masalalarining aks etishini ham tahlil qilib, yosh tadqiqotchilar uchun asos bo'la oladi.

Kalit so'zlar: O'zbek adabiyoti, ayol obrazi, jadid adabiyoti, gender masalasi, ayol ijodkorlar, ijtimoiy-ma'naviy hayot, erkinlik

The Role of Women in Uzbek Literature

Dilnoza Ulugbek kizi Baratova

dilnozabaratova277@gmail.com

Samarkand State University Kattakurgan Branch

Abstract: This article analyzes the role of female characters and their socio-cultural significance in Uzbek literature. It demonstrates that women occupy an important place in our literary heritage not only as fictional characters but also as creators and contributors. The annotation covers the development of female images from the Jadid period to the active participation of modern Uzbek women writers in the literary process. It also highlights, with examples, how female characters symbolize freedom, enlightenment, compassion, and patience. The article examines how gender issues are reflected in Uzbek literature and can serve as a useful resource for young researchers.

Keywords: Uzbek literature, female image, Jadid literature, gender issues, women writers, socio-cultural life, freedom

O'zbek adabiyotida ayollar obrazi va ularning ijtimoiy hayotdagi o'rni tarixiy taraqqiyot bilan chambarchas bog'liq holda rivojlanib kelgan. Qadimdan Sharq

adabiyotida ayol siymosi go'zallik, sadoqat, vafa va ma'naviy poklik ramzi sifatida ulug'lanadi. Masalan, Alisher Navoiy o'zining "Layli va Majnun" dostonida Laylini sadoqat va muhabbatning timsoli sifatida yaratadi. Bu obraz faqat romantik sevgi emas, balki ayolning ichki kuchi, iroda va ijtimoiy to'siqlarga qarshi kurasha olishini ham ifodalaydi. Shu bilan birga, Navoiy g'azallarida ham ayol qahramon nafaqat go'zalligi bilan, balki aql-zakovati va mehr-muruvvati bilan ham qadrlanadi. Bu o'rinda ayol siymosi idealizatsiya qilinsa-da, xalqning axloqiy qarashlari shakllanishida muhim o'rin tutadi.

XX asr boshlarida o'zbek jadid adabiyotida ayollar mavzusi yangi bosqichga ko'tarildi. Jadid adiblar, xususan, Mahmudxo'ja Behbudiy, Abdulla Qodiriy, Cho'lpon kabi ziyolilar o'z asarlarida ayolning o'qishi, huquqiy erkinligi, jamiyat hayotida faol ishtirok etishi zarurligini targ'ib qildilar. Cho'lponning "Kecha va kunduz" romanida Qumri obrazi o'z taqdiri uchun kurashuvchi, zamonaviy fikrlovchi ayol sifatida gavdalanadi. Shu bilan birga, Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" romanidagi Kumush obrazi ham ma'rifatli, sadoqatli, ammo mustaqil fikr yuritishga intiluvchi ayol sifatida tarixda o'z izini qoldirgan. Bu obrazlar o'zbek ayolining faqatgina uy bekasi emas, balki ma'naviy, ma'rifiy taraqqiyotning faol ishtirokchisi ekanini ko'rsatib berdi. Bu davrda yozilgan asarlar orqali jamiyatda ayollarning mavqei oshib bordi, gender tenglik g'oyalari asta-sekin shakllana boshladi.

Sovet davrida o'zbek adabiyotida ayol obrazlari yanada faol qahramon sifatida tasvirlana boshladi. O'z davrining taniqli yozuvchilari, jumladan, Oybek, Mirtemir, Saida Zunnunova asarlarida ayol siymosi yangicha qiyofada gavdalandi. Saida Zunnunova o'z she'rlari va dostonlarida ayolning mehribon ona, sadoqatli umr yo'ldosh sifatidagi rolini chuqur yoritdi. Shu bilan birga, ishchi ayol, o'qituvchi, shifokor kabi obrazlar ayolning jamoat ishlarida faol ishtirokini ko'rsatdi. Bu jarayon o'zbek ayolini faqat oilada emas, balki davlat va jamiyat hayotida ham teng huquqli shaxs sifatida tasdiqladi. Ayniqsa, shu davrda ko'plab ayol shoirlar, yozuvchilar, jurnalistlar yetishib chiqdi. Ularning ijodi ayollar dunyoqarashini kengaytirib, keyingi avlodlarga namuna bo'ldi.

Mustaqillik davrida o'zbek adabiyotida ayollarning roli va mavqei yanada mustahkamlandi. Bugungi kunda O'zbekiston adabiyoti qatorida Zulfiya, Halima Xudoyberdiyeva, Xurshida Abdullayeva kabi ko'plab ayol ijodkorlar ijodi alohida e'tiborga loyiqdir. Zulfiya o'z she'rlarida ayolning jamiyatdagi o'rni, mehr va sadoqat, ona siymosi kabi mavzularni nozik lirik ohangda ifoda etadi. Halima Xudoyberdiyeva esa ayollikning og'ir va mas'uliyatli tomonlarini, ayolning or-nomus, vijdon, mehr timsoli sifatidagi o'rnini dadil va chuqur falsafiy yondashuv bilan ochib beradi. Bugungi zamonaviy ayol yozuvchilar, shoirlar va publitsistlar esa o'z asarlarida gender tengligi, ayol huquqlari, ma'naviy erkinlik, ta'lim va madaniyat masalalarini yangicha badiiy tilda yoritmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Alisher Navoiy. Layli va Majnun. — Toshkent: Gʻafur Gʻulom nomidagi Adabiyot va sanʼat nashriyoti.
2. Abdulla Qodiriy. Oʻtkan kunlar. — Toshkent: Yozuvchi, 2018.
3. Choʻlpon. Kecha va kunduz. — Toshkent: Sharq, 2019.
4. Zulfiya. Tanlangan asarlar. — Toshkent: Gʻafur Gʻulom nomidagi Adabiyot va sanʼat nashriyoti, 2000.
5. Halima Xudoyberdiyeva. Saylanma. — Toshkent: Yangi asr avlodi, 2015.
6. Said Ahmad, Saida Zunnunova asarlari — turli toʻplamlar va antologiyalar.
7. Qosimova D. Oʻzbek adabiyotida ayol obrazlari evolyutsiyasi. — Toshkent: Fan, 2010.
8. Karimov I.A. Yuksak maʼnaviyat — yengilmas kuch. — Toshkent: Maʼnaviyat, 2008.